Nafn skóla

Stafræn borgaravitund

Gagnrýnin hugsun, siðferðileg hegðun og stafrænt samfélag

Nafn nemanda (fullt nafn)
Kennitala
Áfangi
Önn (Haustönn eða Vorönn) og ár
Kennari: Nafn kennara (fullt nafn)

Efnisyfirlit

Bls.

STAFRÆN BORGARAVITUND 3

Upplýsingaþekking og gagnrýnin hugsun 3
Öryggi og persónuvernd á netinu 3
Hvað er GDPR? 3
Hvernig á að vernda persónuupplýsingar þínar? 4

NETHEGÐUN OG SIÐFERÐI 4

Ábyrg netnotkun stafrænnar tækni 4
Stafrænt læsi 4

LOKAORÐ 5

HEIMILDASKRÁ 6

Stafræn borgaravitund[1]

Í nútímasamfélagi er netið stór hluti af daglegu lífi fólks. Hvort sem við erum að vinna, læra, eiga samskipti eða skemmta okkur, þá gegnir netið mikilvægu hlutverki. Með þessari þróun hefur mikilvægi stafrænnar borgaravitundar, gagnrýninnar hugsunar, siðferðilegrar nethegðunar og stafræns samfélags aukist mjög.

Stafræn borgaravitund snýst um að vera meðvitaður, ábyrgur og virkur þátttakandi í stafrænum heimi. Þetta þýðir meðal annars að kunna að meta upplýsingar, hegða sér siðferðilega á netinu og gæta að öryggi sínu og annarra.

> Stafræn borgaravitund felur í sér að vera meðvitaður um réttindi og skyldur sem fylgja notkun stafrænnar tækni. Þetta getur verið rétturinn til aðgengis að upplýsingum, friðhelgi einkalífs og skyldan til að virða höfundarrétt og persónuvernd annarra.

Upplýsingaþekking og gagnrýnin hugsun[2]

Netið er fullt af upplýsingum en þær eru ekki allar áreiðanlegar. Mikilvægt er að kunna að greina á milli réttra og rangra upplýsinga. Til dæmis er gagnlegt að athuga hver stendur á bak við upplýsingarnar, hvenær þær voru skrifaðar og hvort fleiri óháðar heimildir staðfesti þær. Falsfréttir geta haft alvarlegar afleiðingar, til dæmis á lýðræði, heilbrigði og félagslega umræðu.

> Gagnrýnin hugsun er lykilatriði til að forðast falsfréttir og taka upplýstar ákvarðanir byggðar á traustum heimildum. Að vera stafrænn borgari felur í sér að geta greint áreiðanlegar upplýsingar frá óáreiðanlegum.

Gagnrýnin hugsun er hæfni til að greina, meta og meta upplýsingar á rökstuddan hátt. Í stafrænum heimi er gagnrýnin hugsun sérstaklega mikilvæg þar sem mikið magn upplýsinga er aðgengilegt á netinu.

Öryggi og persónuvernd á netinu

Til að vernda sig á netinu er nauðsynlegt að nota sterk og ólík lykilorð, vera var um sig með hverjum maður deilir upplýsingum og skilja hvernig vefsíður safna gögnum og nýta þau.

Það getur verið hættulegt að gefa upp of miklar upplýsingar á samfélagsmiðlum, sérstaklega þegar um viðkvæm gögn er að ræða. Tölvupóst sem virðist grunsamlegur ætti að opna með varúð eða alls ekki.

> Að vera stafrænn borgari þýðir að vera meðvitaður um öryggisógnir á netinu og vita hvernig á að vernda sig gegn þeim. Þetta felur í sér að nota sterk lykilorð, varast grunsamlegar vefsíður og forðast að deila persónulegum upplýsingum óvarlega.

Persónuvernd er mikilvægur þáttur í nútímasamfélagi þar sem upplýsingum um einstaklinga er stöðugt safnað og unnið með. Persónuvernd snýst um að vernda réttindi einstaklinga til friðhelgi einkalífs og tryggja að persónuupplýsingar séu meðhöndlaðar á öruggan og ábyrgan hátt.

Lög og reglur um persónuvernd, eins og GDPR í Evrópu, setja fram skýrar reglur um hvernig fyrirtæki og stofnanir mega safna, geyma og vinna með persónuupplýsingar. Þessar reglur krefjast meðal annars þess að einstaklingar séu upplýstir um hvaða upplýsingum er safnað og í hvaða tilgangi, og að þeir hafi rétt til aðgangs að sínum eigin upplýsingum og að þær séu leiðréttar eða eytt ef þörf krefur.

Hvað er GDPR?[3]

GDPR, eða General Data Protection Regulation, er reglugerð Evrópusambandsins sem tók gildi 25. maí 2018. Hún fjallar um vernd persónuupplýsinga einstaklinga innan ESB og EES.

Markmið GDPR er að veita einstaklingum meiri stjórn á eigin persónuupplýsingum og tryggja að fyrirtæki meðhöndli þessar upplýsingar á öruggan og ábyrgan hátt.

Helstu atriði GDPR eru meðal annars:

- **Réttur til aðgangs** Einstaklingar geta óskað eftir aðgangi að sínum eigin persónuupplýsingum
- **Réttur til leiðréttingar** Einstaklingar geta óskað eftir að rangar eða ófullkomnar upplýsingar séu leiðréttar
- **Réttur til að gleymast** Einstaklingar geta óskað eftir að persónuupplýsingum þeirra sé eytt

---

[1] Stafræn borgaravitund er grundvöllur þess að einstaklingar geti nýtt sér stafræna tækni til að bæta líf sitt og samfélag sitt.

[2] Gagnrýnin hugsun gegnir lykilhlutverki í stafrænni borgaravitund.

[3] GDPR setur einnig fram strangar kröfur um hvernig fyrirtæki mega safna, geyma og vinna með persónuupplýsingar, og krefst þess að þau tilkynni um öryggisbrot innan 72 klukkustunda.

Hvernig á að vernda persónuupplýsingar þínar?

Til að vernda persónuupplýsingar þínar getur þú fylgt þessum ráðleggingum:

- **Notaðu sterk lykilorð**. Veldu lykilorð sem innihalda blöndu af bókstöfum, tölustöfum og sértáknum. Forðastu að nota auðþekkjanlegar upplýsingar eins og nafn eða fæðingardag.
- **Virkjaðu tveggja þátta auðkenningu**. Þetta bætir við auka öryggislagi með því að krefjast annars þáttar, eins og t.d. SMS-kóða, til að skrá þig inn.
- **Vertu varkár með hvaða upplýsingum þú deilir á netinu**. Hugsaðu þig tvisvar um áður en þú deilir við-kvæmum upplýsingum á samfélagsmiðlum eða öðrum vefsíðum.
- **Uppfærðu hugbúnað reglulega**. Það tryggir að þú hafir nýjustu öryggisuppfærslur sem vernda gegn nýjustu ógnum.
- **Notaðu VPN**. Þegar þú tengist opinberum Wi-Fi-netum, notaðu VPN til að dulkóða tenginguna þína og vernda gögnin þín. **VPN** stendur fyrir **Virtual Private Network** eða sýndareinkanet. VPN er tækni sem gerir þér kleift að koma á öruggri og dulkóðaðri tengingu milli tækisins þíns og netsins.

Góðar persónuverndaraðferðir fela í sér að tryggja öryggi gagna með tækni- og skipulagsráðstöfunum, eins og dul-kóðun og aðgangsstýringu og að fræða einstaklinga um mikilvægi persónuverndar. Með því að virða persónuvernd stuðlum við að trausti og öryggi í stafrænum heimi.

Nethegðun og siðferði

Siðferðileg hegðun á netinu felst meðal annars í kurteisi, virðingu og ábyrgð. Mikilvægt er að muna að á bak við skjáinn eru raunverulegir einstaklingar. Neteinelti, niðrandi ummæli eða ósanngjörn gagnrýni geta haft alvarlegar afleiðingar fyrir andlega heilsu annarra. Einnig ber að virða höfundarrétt – ekki má taka texta, myndir eða mynd-bönd án leyfis.

Siðferðileg nethegðun felur í sér að fylgja siðferðilegum viðmiðum og gildum þegar einstaklingar nota staf-ræna tækni. Siðferðileg nethegðun stuðlar að heilbrigðu og öruggu stafrænu samfélagi þar sem allir geta tekið þátt án ótta við áreitni eða misnotkun.

> Að fylgja siðferðilegum viðmiðum og gildum þegar einstaklingar nota stafræna tækni er mikil-vægt. Þetta felur í sér að virða einkalíf annarra, forðast neteinelti og áreitni og vera meðvitaður um áhrif eigin hegðunar á aðra.

Ábyrg netnotkun stafrænnar tækni

Góð stafræn borgaravitund felst ekki aðeins í því að forðast hættur heldur einnig í því að nýta tæknina á uppbyggilegan hátt. Nemendur geta tekið þátt í netumræðum á jákvæðan hátt, stuðlað að upplýsingamiðlun og tekið þátt í stafrænum verkefnum sem hafa jákvæð áhrif. Að bera ábyrgð á því sem maður birtir á netinu og að hugsa áður en efni er deilt er hluti af stafrænu sjálfsöryggi.

Stafrænt læsi[4]

Stafræn borgaravitund felur í sér að hafa hæfni til að nota stafræna tækni á áhrifaríkan hátt. Þetta getur t.d. verið að kunna á helstu forrit og tæki, skilja hvernig á að leita að upplýsingum á netinu og geta notað stafræna tækni til að leysa vandamál.

> Stafræn borgaravitund er því samspil margra þátta sem stuðla að því að einstaklingar geti nýtt sér stafræna tækni á ábyrgan og áhrifaríkan hátt.

Gagnrýnin hugsun er ómissandi þáttur í stafrænni borgaravitund, þar sem hún hjálpar einstaklingum að greina, meta og nota upplýsingar á ábyrgan og áhrifaríkan hátt.

Stafrænt læsi er hæfni til að nota stafræna tækni, samskiptatæki og miðla efni á öruggan og ábyrgan hátt. Það felur í sér að skilja hvernig nota á tæknina til að leita upplýsinga, eiga samskipti, skapa efni og leysa vandamál. Stafrænt læsi er mikilvægt í nútímasamfélagi þar sem stafræn tækni er orðin ómissandi þáttur í daglegu lífi fólks.

[4] Stafrænt læsi er lykilatriði til að tryggja að einstaklingar séu virkir og ábyrgir þátttakendur í stafrænum heimi. Það hjálpar fólki að nýta tæknina á öruggan og skapandi hátt, og stuðlar að betri samskiptum og samvinnu í stafrænum samfélögum.

Lokaorð

Stafræn borgaravitund er mikilvæg færni í nútímasamfélagi. Með því að tileinka sér gagnrýna hugsun, siðferðilega nethegðun og meðvitaða þátttöku á netinu getum við skapað öruggara og betra stafrænt samfélag. Hver og einn ber ábyrgð á eigin hegðun á netinu og getur haft jákvæð áhrif á aðra með því að vera góð fyrirmynd.

Stafrænt samfélag er samfélag þar sem einstaklingar nota stafræna tækni til að tengjast, deila upplýsingum og vinna saman. Stafrænt samfélag getur verið bæði staðbundið og alþjóðlegt og það býður upp á ótal tækifæri til samskipta, menntunar og nýsköpunar. Hins vegar fylgja stafrænu samfélagi einnig áskoranir, svo sem stafrænt misrétti og öryggisógnir, sem þarf að takast á við til að tryggja að allir geti notið góðs af stafrænum tækifærum.

Í heildina er mikilvægt að efla stafræna borgaravitund, gagnrýna hugsun og siðferðilega nethegðun til að byggja upp sterkt og heilbrigt stafrænt samfélag. Með því að taka ábyrgð á eigin stafrænu hegðun og stuðla að jákvæðum stafrænum samskiptum getum við skapað betra stafrænt umhverfi fyrir alla.

Dagsetningin í dag

Þitt nafn (skáletrað)

Heimildaskrá

OpenAI. (2023). *ChatGPT* (14. mar. útgáfa) [Risamállíkan]. https://chat.openai.com/chat

SAFT. Menntasvið Kópavogs. (2024. 3. apríl). *Stafræn borgaravitund*. https://www.saft.is/fraedsluefni?subcategory=Stafræn+borgaravitund